

Г95

3634р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

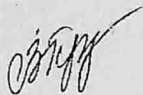
ГУРА Вікторія Вікторівна

УДК 371.13-057.875:398:78(477)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ)**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2013

9537

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
САДОВЕНКО Світлана Миколаївна,
Український центр культурних досліджень
Міністерства культури України,
заступник директора з науково-технічної
роботи

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор
ШУЛЬГІНА Валерія Дмитрівна,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв, завідувач кафедри
теорії, історії культури і музикознавства;

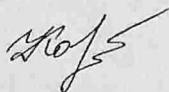
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
НАУМЕНКО Тетяна Іванівна,
Міжнародний науково-навчальний центр
інформаційних технологій та систем
НАН України та Міністерства освіти і
науки, молоді та спорту України, старший
науковий співробітник.

Захист відбудеться «10» квітня 2013 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «6» березня 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Мистецька освіта України XXI ст., відповідно до положень директивних документів, приділяє значну увагу підвищенню інтелектуального потенціалу нації, посиленню культурологічної спрямованості навчання молодого покоління та його реалізації на принципах демократизації, індивідуалізації, гуманізації, інтеграції, народності. Нова парадигма фахової підготовки майбутніх учителів музики висуває сучасні вимоги щодо рівня підготовки професійного спеціаліста, передбачає наявність глибоких, усвідомлених музично-теоретичних знань та оволодіння національним культурним досвідом, актуалізуючи необхідність модернізації змісту навчально-виховного процесу, використання новітніх методик, посилення міждисциплінарних зв'язків тощо у вищих навчальних закладах, зокрема I–II рівнів акредитації (педагогічних училищах та коледжах).

Актуальними залишаються й питання використання у фаховій музично-теоретичній підготовці етнічного мистецького фонду, зокрема, матеріалу українського пісенного фольклору. Останній, як першооснова музичної культури, стає домінантою засвоєння музично-теоретичних знань (музичної грамоти, метроритму, народноладових систем, особливостей багатоголосся, формоутворення тощо) студентів педагогічних училищ та коледжів, які починають фахове навчання здебільшого без початкової музичної освіти, та виступає підґрунтям їх гармонійного розвитку й становлення національної свідомості.

Осмислення проблеми теоретичних знань здійснено в наукових працях у філософсько-естетичному (Аристотель, Ф. Бекон, Г. Гегель, Декарт, І. Кант, Платон, Г. Сковорода, Сократ, а також В. Андрущенко, В. Вернадський, М. Кузанський, К. Поппер, П. Юркевич та ін.), психологічному (Б. Ананьєв, І. Бех, В. Виготський, П. Гальперін, Л. Ітельсон, Г. Костюк, В. Крутецький, О. Леонтєв, Ж. Піаже, А. Петровський, С. Рубінштейн, В. Якунін та ін.), музикознавчому (А. Алексєєв, Б. Асаф'єв, В. Вахромєєв, С. Дрімцов, М. Калашник, Т. Кравцов, Л. Мазель, Л. Маловик, С. Павлюченко, Г. Смаглій, І. Способін, Ю. Холопов) аспектах. Проблема розглядалася вітчизняними науковцями в площинах інтеграції мистецьких знань майбутніх учителів музики (Е. Карпова, О. Соколова), оперативності (І. Чернявська), формування музичних знань молодших школярів мультимедійними засобами (О. Чайковська) тощо.

Вдосконаленню музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики, студентів вищих навчальних закладів, присвячені праці, в яких розглянуто формування музично-історичних знань (Н. Провозіна), музично-аналітичних умінь на матеріалі сольфеджіо (Т. Панасенко), розроблено методику на історико-стильовій (І. Малашевська) та національній (Ф. Аєрова, А. Болгарський, А. Козир, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Г. Побережна, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Танько, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.) основах, піднято питання оптимізації викладання елементарної теорії музики (К. Станіславська), досліджено методичні аспекти формування музично-теоретичних знань та фахової компетентності майбутніх учителів музики (О. Лобова, М. Михаськова). Акцент на необхідності глибокого вивчення народного мистецтва, важливості дослідження його сутності, природи і специфічних рис, впливу на формування духовності зроблено у працях сучасних українських науковців (Т. Бакіна, О. Богданова, С. Горбенко, С. Деніжна, А. Карпун,

О. Маруфенко, Т. Науменко, Р. Осипець, С. Садовенко, Н. Сивачук та ін.). Проте, проблема формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, саме студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (педагогічних училищ та коледжів), зокрема, на матеріалі українського пісенного фольклору, залишаючись малодослідженою, ще не отримала належного висвітлення.

Актуальність дослідження зумовлюється й низкою суперечностей між:

– існуючою об'єктивною потребою суспільства в реалізації професійного становлення майбутніх учителів музики та недостатністю в системі фахової підготовки педагогів-музикантів науково-теоретичної бази з проблеми формування музично-теоретичних знань і відповідного методичного забезпечення, зокрема, на матеріалі українського пісенного фольклору;

– новими соціальними вимогами до якості музично-теоретичної підготовки і реальним станом когнітивного розвитку студентів та їх здатністю реалізувати набуті музично-теоретичні знання і вміння на практиці;

– попитом щодо якісної фахової підготовки майбутніх учителів музики на народній основі у педагогічних закладах I-II рівнів акредитації та недостатністю належного навчально-методичного забезпечення, у тому числі відсутністю репертуарних збірок, для удосконалення національної системи освіти.

Відтак, актуальність, наявні суперечності, педагогічна значущість, а також недостатня теоретично-методична розробленість проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Методика формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики (на матеріалі українського пісенного фольклору)»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до основних напрямків наукових досліджень, передбачених у планах наукової роботи кафедри методики музичного виховання, співів та хорового диригування Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, що складає частину наукового напрямку «Теоретико-методичні засади підготовки майбутнього вчителя музики в контексті євроінтеграційних процесів» (протокол № 4 від 26.11.2009 р.). Тему дисертації затверджено Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (протокол № 12 від 29.06.2010 р.), Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 28.09.2010 р.).

Мета дослідження: розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору.

Об'єкт дослідження: процес музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики.

Предмет дослідження: методика формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (педагогічних училищ та коледжів), на матеріалі українського пісенного фольклору.

У відповідності до мети дослідження було визначено такі завдання:

1. Розкрити стан досліджуваної проблеми у науковій та методичній літературі.
2. Визначити сутність поняття «музично-теоретичні знання майбутніх учителів музики», розкрити його зміст та структуру.

3. Дослідити особливості українського пісенного фольклору як чинника формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації (педагогічних училищ та коледжів).

4. Визначити принципи та розробити педагогічні умови ефективного формування музично-теоретичних знань студентів педагогічних училищ та коледжів на матеріалі українського пісенного фольклору.

5. Розробити критерії та виявити рівні сформованості музично-теоретичних знань у студентів педагогічних училищ та коледжів.

6. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику поетапного формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, побудовану на матеріалі українського пісенного фольклору.

Методологічну основу дослідження складають концептуальні положення сучасної філософії освіти, психологічної і педагогічної наук про закони пізнання та когнітивний розвиток особистості; концептуальні засади теорії діяльності, положення державних документів про стратегію розвитку освіти України в XXI ст., етнопедагогічний та культурологічний підходи до фольклору як складову національної духовної культури.

Теоретичну основу дослідження становлять праці про закони пізнання сучасних філософів (І. Зязюн, В. Кохановський, В. Пазенюк); ґрунтовні дослідження психологів з проблем формування розумових дій (Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), розвитку особистості в межах діяльнісного підходу до набуття знань (Б. Ананьєв, Г. Атанов, С. Гончаренко, Д. Ельконін, В. Давидов та ін.) та пізнання й управління когнітивною діяльністю (Л. Божович, І. Кон, Ж. Піаже, В. Яқунін та ін.); педагогічні теорії засвоєння знань (Н. Менчинська, Д. Богоявленський), забезпечення цілісної професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів (Е. Абдуллін, А. Козир, А. Кречківський, О. Лобова, М. Михаськова, О. Ростовський та ін.), зокрема, на основі інтеграції (Г. Ващенко, Л. Масол, Н. Присяжнюк, О. Рудницька, О. Савченко та ін.) й гуманізації освіти (С. Горбенко, Г. Падалка, В. Пазенюк, О. Щолокова та ін.), в аспекті музично-теоретичної підготовки (Ф. Аєрова, І. Малашевська, Г. Побережна, Н. Провозіна, Л. Рапацька, М. Калашник, Г. Смаглій; Л. Маловик, К. Станіславська, Т. Щериця та ін.), на народній основі (Т. Науменко, О. Отич, С. Садовенко та ін.). Надзвичайно важливим в контексті піднятої проблеми є теоретичний доробок етномузикознавців, етнографів, фольклористів (О. Богданова, С. Грица, О. Гончаренко, М. Дмитренко, В. Дубравін, А. Іваницький, І. П'ясовський, О. Стеблянко та ін.).

Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань було використано комплекс загальнонаукових **методів дослідження**: *теоретичні* (аналіз, систематизація, структуризація, порівняння, моделювання, узагальнення) – для формування концептуальних положень дослідження, визначення сутності та структури поняття «музично-теоретичні знання майбутніх учителів музики», формулювання теоретичних основ дослідження; *емпіричні* (психолого-педагогічне спостереження, анкетування, тестування, індивідуальні та групові бесіди, опитування, вивчення навчально-виховної документації та результатів педагогічної діяльності, експертна оцінка контрольних завдань, самооцінка, педагогічний експеримент) – для діагностування рівнів сформованості музично-теоретичних знань майбутніх учителів

музики, виявлення найбільш ефективних методів та прийомів формування цих знань в процесі музично-теоретичної підготовки; *математично-статистичні* (кількісна обробка отриманих експериментальних результатів дослідження, відображення їх у графічному вигляді) – для фіксації результатів вимірювань та перевірки ефективності розробленої методики формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- *вперше* розроблено, актуалізовано й теоретично обґрунтовано проблему формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, студентів педагогічних училищ та коледжів, на матеріалі українського пісенного фольклору; визначено сутність та структуру музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, розкрито зміст та *конкретизовано* визначення поняття; обґрунтовано принципи, педагогічні умови; розроблено критерії, показники й рівні сформованості музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, розроблено методику поетапного їх формування на матеріалі українського пісенного фольклору;

- *удосконалено* підходи щодо використання українського пісенного фольклору у процесі формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики;

- *подальшого розвитку* набули положення педагогічної науки про методи і форми вдосконалення фахової музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики; розширено теоретичне підґрунтя проблеми когнітивного розвитку особистості.

Практичне значення дослідження визначається ефективністю запропонованої методики, її спрямованістю на оптимізацію фахової музично-теоретичної підготовки студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. Отримані в ході дослідження висновки можуть бути використані у подальших дослідженнях фахової підготовки майбутніх учителів музики, слугувати основою для оновлення й корекції змісту таких навчальних дисциплін як «Елементарна теорія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія», «Аналіз музичних форм», перспективою створення програм, навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, відповідних спецкурсів тощо на матеріалі українського пісенного фольклору.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювались та отримали позитивну оцінку на 6 Міжнародних науково-практичних конференціях: «Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва» (Київ, 2010; 2011), «Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасні соціокультурні практики» (Харків, 2010), «Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку» (Суми, 2010), «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 2010), «Інноваційні освітньо-виховні стратегії в сучасному світі: змістовний та технологічний аспект» (Суми, 2010); та 7 Всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Народознавчі студії пам'яті В.Т. Скуратівського» (Київ, 2009; 2010), «Сучасні проблеми мистецтвознавчої експертної оцінки культурних цінностей і предметів колекціонування» (Київ, 2009), «Культурна політика у контексті етнокультурного різноманіття України» (Київ, 2010), Всеукраїнській відкритій конференції пам'яті А.Ф. Кречківського «Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін» (Суми, 2011), «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» (Харків, 2011), «Педагогіка і психологія: традиції та інновації» (Харків, 2012).

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Вищого комунального навчального закладу Сумської обласної ради «Лебединське педагогічне училище імені А.С.Макаренка» (довідка № 72 від 06.02.12 р.); Вищого комунального навчального закладу Сумської обласної ради «Путивльський педагогічний коледж імені С.В.Руднева» (довідка № 155 від 13.06.12 р.); Харківського гуманітарно-педагогічного інституту (довідка № 01-12/560 від 01.11.10 р.); Богуславського гуманітарного коледжу ім. І.С. Нечуя-Левицького (довідка № 285 від 18.06.12 р.); Бердичівського педагогічного коледжу (довідка № 337 від 17.10.12 р.); Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка № 237 від 16.02.12 р.). В експерименті взяло участь 270 студентів вищих навчальних закладів I-II та I-IV рівнів акредитації, а також 28 учителів музики загальноосвітніх шкіл та викладачів вищезазначених закладів.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації висвітлено у 24 одноосібних авторських публікаціях, серед яких: 8 – у провідних фахових виданнях з педагогіки, 1 – у міжнародному виданні, методичні рекомендації, матеріали міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (298 найменувань, з них – 7 іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації – 335 сторінок, із них – 170 сторінок основного тексту. Робота містить 27 таблиць, 14 рисунків, що разом з додатками становить 142 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, його методологічну та теоретичну основу, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, охарактеризовано методи дослідження, а також наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідно-експериментальної роботи у педагогічну практику.

У **першому розділі** «*Теоретичні основи формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики*» – викладено результати аналізу філософських, психологічних, педагогічних, мистецтвознавчих досліджень із визначеної проблеми, розкрито зміст та сутність понять «теоретичне знання», «музично-теоретична підготовка», «музично-теоретичні знання майбутніх учителів музики», конкретизовано визначення та структуру останнього; розглянуто особливості українського пісенного фольклору як чинника формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики.

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив розкрити сутність та зміст поняття «теоретичне знання», яке не має однозначного тлумачення в різних галузях науки. У філософії теоретичне знання трактується як особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання (процесу відтворення дійсності), яка характеризується усвідомленням її істинності. У психології теоретичне знання розглядається як цілісне відображення явищ та предметів окремої галузі дійсності у свідомості індивіда в результаті процесу пізнання, що виражається у поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях і характеризується усвідомленням їх істинності (Б. Ананьєв, Г. Атанов, Д. Богоявленський, В. Давидов, І. Кон, Ж. Піаже

та ін.). Зокрема, теоретичне знання є результатом змістовного абстрагування та узагальнення (В. Давидов). Ефективним засобом активізації знань є інтеріоризація – процес перенесення зовнішніх впливів до внутрішнього плану свідомості та мислення (Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн). Формування знань визначається науковцями як відображення та підкріплення істотних результатів пізнавальної та практичної діяльності у вигляді конкретних істин, їх засвоєнні індивідом чи групою, що впливають на внутрішні психічні механізми перетворення на переконання.

На основі узагальнення теоретичних положень вітчизняних та зарубіжних педагогів, музикознавців (Е. Абдуллін, М. Калашник, О. Лобова, І. Малашевська, М. Михаськова, Е. Печерська, Г. Побережна, Н. Провозіна, Г. Смаглій, В. Юрчак та ін.) розкрито сутність і зміст «музично-теоретичної підготовки» як основи компетентності майбутнього вчителя музики. Зокрема, *музично-теоретична підготовка* розглядається як процес навчання студентів у системі навчальних занять з музично-теоретичних дисциплін, що приводить до результату, який характеризується певним рівнем розвитку особистості вчителя, рівнем сформованості необхідних для цього виду педагогічної діяльності знань, умінь та навичок (В. Юрчак). Ця підготовка має бути різнобічною і включати декілька структурних елементів – навчальних дисциплін музично-теоретичного циклу: елементарна теорія музики (елементи музичної мови, їх взаємодія на основі метроритму, ладотональності та форми), гармонія (закономірності акордики), сольфеджіо (спів по нотах), поліфонія (закономірності спільного руху голосів у багатоголоссі), аналіз музичних форм (принципи формоутворення), історія зарубіжної та української музики.

Підкреслено, що музикознавство або музикознавство як наука базується на двох пластах пізнання: історія та теорія музики. Остання включає в себе кілька навчальних курсів: елементарна теорія музики, сольфеджіо, гармонія, аналіз музичних форм тощо. Тому для формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, студентів педагогічних училищ та коледжів, нами було обрано такі навчальні дисципліни, які передбачені базовими професійними стандартами щодо підготовки молодшого спеціаліста напряму «Мистецтво»: елементарна теорія музики (подає відомості про основні елементи та деякі виражальні особливості музичного мистецтва), сольфеджіо, гармонія (систематизують, ускладнюють та виводять на новий якісний рівень знання з елементарної теорії музики про закони звуковисотності), аналіз музичних форм (дає узагальнені уявлення щодо побудови музичного твору, засновані на сумарних знаннях з інших музично-теоретичних дисциплін). Сольфеджіо сприяє зв'язку теорії музики з практикою (розвиває уміння чути й слухати музику, інтонаційно та ритмічно точно, виразно й свідомо відтворювати музичний текст, розвивати музичний слух та музичну пам'ять тощо).

Отже, під *музично-теоретичними знаннями майбутніх учителів музики*, студентів педагогічних училищ та коледжів, нами розуміється *сукупність відомостей про основні елементи та деякі виражальні особливості музичного мистецтва, закони звуковисотності, питання загальної структури (побудови) музичного твору, що є основою фахової підготовки майбутнього педагога-музиканта*.

Структуру музично-теоретичних знань майбутнього педагога-музиканта складає єдність законів пізнання музичного мистецтва з елементарної теорії музики, сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних форм, побудова, створення й виконання яких є передумовою та запорукою фахової музично-теоретичної підготовки.

Сутність поняття «музично-теоретичні знання майбутніх учителів музики» розглядається з позицій методології системного, діяльнісного, особистісного, культурологічного, аксіологічного, акмеологічного, етнопедagogічного підходів, що акумулюють володіння необхідними і достатніми знаннями у галузі музичного мистецтва.

Звернення до скарбниці українського пісенного фольклору дало змогу конкретизувати перспективність цього напрямку та показати, що завдяки наявності спеціальних особливостей та педагогічних можливостей, а саме: біфункціональності, синкретичності, колективності, усності, варіативності, традиційності, регіональності, доступності тощо, він є підґрунтям підвищення рівня музично-теоретичної обізнаності студентів педагогічних училищ та коледжів, які починають навчання здебільшого без музичної освіти. Підкреслено, що використання в якості навчального матеріалу українського пісенного фольклору, особливо регіонального, сприяє більш легкому засвоєнню студентами музично-теоретичних знань на дисциплінах музично-теоретичного циклу (елементарна теорія музики, сольфеджіо, гармонія, аналіз музичних форм).

Зауважено, що під час добору зразків пісенного фольклорного матеріалу з метою їх використання в навчально-виховному процесі необхідно постійно послуговуватися належними канонами щодо високої художньої якості зразків, їх відповідності темі, що вивчається, жанрового розмаїття та доступності регіональних автентичних джерел для сприйняття сучасними студентами.

У другому розділі – *«Науково-методичне обґрунтування методики формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору»* – проаналізовано існуючі моделі музично-теоретичної підготовки, розроблені сучасними вітчизняними дослідниками; досліджено систему базових професійних стандартів щодо фахової музично-теоретичної підготовки молодшого спеціаліста напрямку «Музичне мистецтво»; обґрунтовано авторську методичну модель формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору, визначено її компонентну структуру, принципи та педагогічні умови.

Методична модель формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору розглядається нами як комплексна, цілісна і динамічна структура. Вона ґрунтується на інтеграційному підході, що забезпечує поєднання традиційних та інноваційних форм, методів, прийомів музично-теоретичної підготовки, складає єдність мотиваційно-вольового, інформаційно-когнітивного, креативно-комунікативного, оцінювально-результативного компонентів. *Мотиваційно-вольовий компонент* є показником зацікавленості майбутньою професією, розвитку мотиваційно-вольової сфери студентів, потреби щодо набуття музично-теоретичних знань, коригує позитивне ставлення до навчально-виховного процесу. *Інформаційно-когнітивний компонент* визначається необхідністю накопичення музично-теоретичних знань, розвитком аналітичних умінь та активізацією музичного мислення. *Креативно-комунікативний компонент*

проявляється у творчому підході до вирішення музично-теоретичних проблем, виборі комунікативних прийомів та засобів. *Оцінювально-результативний компонент* коригує результати навчально-пізнавальної діяльності, а також ціннісних орієнтацій, смаків, оцінних суджень. Підкреслено, що вирішальну роль у структурі формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики відіграє інформаційно-когнітивний та мотиваційно-вольовий компоненти, застосування яких в процесі навчання розвивають емоції, пам'ять, увагу, мислення, волю, потреби, переконання, працездатність, уяву, інтелект тощо.

Визначені принципи забезпечили об'єктивність оцінки рівня сформованості музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, а саме: загальнопедагогічні (науковості, систематичності, доступності) та спеціальні (позитивного емоційно-вольового фону навчання, міцності знань та розвитку пізнавальних сил, врахування індивідуальних якостей кожного студента, інтеграційного зв'язку музичного навчання з національною культурою, регіонально-дослідницький принцип).

Педагогічними умовами визначено: створення сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях; використання міжпредметних зв'язків; виховання потреби у постійному самовдосконаленні; активізація мотиваційно-вольових зусиль студентів стосовно використання музично-теоретичних знань у власній практичній діяльності; розроблення і впровадження у навчальну практику програмно-цільової стратегії формування музично-теоретичних знань, заснованої на зазначених вище принципах; забезпечення педагогічної взаємодії на засадах співтворчості (між викладачем та студентами) з урахуванням інтегровано-варіативних форм навчальної діяльності; застосування інноваційної системи навчально-диференційованих завдань на матеріалі українського пісенного фольклору.

У третьому розділі – *«Експериментальна перевірка методики формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору»* – визначено критерії, показники та рівні сформованості музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, викладено зміст та результати констатувального експерименту, розроблено і експериментально апробовано методику формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору.

На основі здійсненого науково-теоретичного аналізу, вивчення сутності досліджуваного явища та відповідно до структурних компонентів було визначено основні критерії та показники сформованості музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики. *Мотиваційно-вольовий* критерій, що свідчив про зацікавленість студентів майбутньою професією, визначав прояв їх вольових якостей та наявність мотиваційної спрямованості на оволодіння необхідними музично-теоретичними знаннями. Визначався за такими показниками: міра активності прагнення до набуття фаху вчителя музики, міра усвідомленості потреби в оволодінні музично-теоретичними знаннями, міра прояву вольових якостей щодо осмислення навчально-теоретичного матеріалу, міра спрямованості на фахове самовдосконалення. Показниками *інформаційно-когнітивного* критерію, що характеризував рівень музично-теоретичної обізнаності студента, виступили: рівень глибини і міцності знань з теорії музики, рівень володіння аналітичними вміннями, рівень активізації мисленнєвих операцій, рівень усвідомлення законів теоретичного музикознавства. *Креативно-комунікативний* критерій, що розкривав ступінь творчої та

комунікативної спрямованості музичного мислення в процесі володіння музично-теоретичними знаннями, визначався за такими показниками: ступінь гнучкості та дієвості знань, ступінь креативності мислення, ступінь сформованості комунікативних умінь, міра володіння прийомами та засобами музичного виконання. Показниками *оцінювально-результативного* критерію, що визначав контроль та регулювання самого процесу навчання, його адекватну оцінку, визначення ефективності, аналіз та побудову подальшої програми навчання з урахуванням отриманих результатів, міру готовності оцінювати результати навчально-пізнавальної діяльності, стали: рівень сформованості системних знань, рівень аргументованості оціночних суджень щодо навчальних результатів та музично-педагогічних явищ, міра сформованості тезаурусу, ступінь володіння прийомами самоаналізу.

На основі визначених критеріїв та показників проведено діагностику стану сформованості музично-теоретичних знань студентів педагогічних училищ та коледжів, у ході якої використовувались: анкетування, опитування, експертні оцінки компетентних суддів, тестування з предметів музично-теоретичного циклу, що дозволило визначити три рівні сформованості музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики.

За даними діагностичного дослідження до високого рівня, що характеризується глибокими, міцними, системними музично-теоретичними знаннями та аналітичними вміннями на основі креативного мислення, потребою щодо їх осмислення, зацікавленістю оволодіння фахом вчителя музики, наявністю ціннісних орієнтацій, смаків, оціночних суджень, активністю мисленнєвих операцій, комунікативних та творчих здібностей було віднесено 10% студентів. Середній рівень виявлено у 34% студентів, які продемонстрували недостатню музично-теоретичну обізнаність (відсутність системних, глибоких, міцних та дієвих знань), вирізнялися недостатньою наявністю креативного мислення та комунікативних умінь, однак характеризувалися певною сформованістю пізнавального інтересу до майбутньої професії та спрямованістю на фахове самовдосконалення. Низький рівень зафіксовано у 56% студентів, які виявили незначний ступінь музично-теоретичних знань, оціночних суджень щодо навчальних результатів та музично-педагогічних явищ, самоаналізу, відсутність креативного мислення, комунікативних, аналітичних умінь, проте демонстрували бажання щодо набуття фаху вчителя музики.

Мета розробленої методики полягала у формуванні музично-теоретичних знань студентів педагогічних училищ та коледжів за такими основними напрямками: формування позитивної мотивації до вивчення дисциплін музично-теоретичного циклу; збагачення музично-теоретичних знань на вітчизняному народнопісенному матеріалі; актуалізація музично-теоретичних знань як відображення творчого та комунікативного потенціалу студентів; оволодіння прийомами самоаналізу, контролю та регулювання результатів навчально-пізнавальної діяльності.

Впровадження методики формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики відбувалося в процесі фахової підготовки студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації в межах дисциплін музично-теоретичного циклу (елементарна теорія музики, сольфеджіо, гармонія, аналіз музичних форм) за навчальною програмою педагогічних училищ та коледжів протягом 8 семестрів (чотирьох курсів). Формувальна робота відбувалась у Вищому комунальному навчальному закладі Сумської обласної ради «Лебединське педагогічне училище

імені А. С. Макаренка» та Бердичівського педагогічного коледжу. У цих навчальних закладах було визначено експериментальні групи, в яких музично-теоретична підготовка проходила на матеріалі українського пісенного фольклору. У Вищому комунальному навчальному закладі Сумської обласної ради «Путивльський педагогічний коледж імені С.В. Руднева» та Богуславському гуманітарному коледжі імені І.С. Нечуя-Левицького були визначні контрольні групи, і навчальний процес в цих закладах залишився незмінним. Всього експериментальною роботою було охоплено 75 студентів, з них: 39 – у контрольній групі, 36 – в експериментальній.

Формувальний експеримент проходив у три етапи, кожен з яких було скеровано на досягнення певної мети та виконання окремих завдань.

Перший етап (*орієнтаційно-мотиваційний*) було спрямовано на інтенсифікацію мотиваційно-вольового компоненту формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики (в процесі вивчення елементарної теорії музики, сольфеджіо на матеріалі українського фольклору протягом I і II семестрів), що сприяло підвищенню пізнавальної орієнтації студентів, вияву зацікавленості українським народнопісенним мистецтвом; виникненню проявів вольових якостей щодо осмислення навчально-теоретичного матеріалу; активізації емоційно-асоціативного мислення; прояву стійкої мотивації та потреби використання набутих музично-теоретичних знань у майбутній педагогічній діяльності. З цією метою було «фольклоризовано» викладання дисциплін музично-теоретичного циклу інформативним, практичним та ілюстративним народнопісенним матеріалом.

Ефективність виконання мети і завдань на цьому етапі залежала від педагогічних умов, які полягали у створенні музично-фольклорного середовища та сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях, що зумовлювало потребу студентів у вивченні пісенного фольклорного матеріалу і сприяло активізації мотиваційних орієнтацій щодо накопичення музично-теоретичних знань та самовдосконалення. На цьому етапі використовувались індивідуальні та групові форми роботи (лекції, концерти, музичні лекторії, виступи, польові дослідження тощо) та педагогічні методи, зокрема пояснення, заохочення, стимулювання, бесіди, слухово-аналітичний метод, самостійного опрацювання тощо, а також спеціально розроблені авторські методи: «асоціативного занурення», «регіональний метод», «експериментального нашупування» або «спроб і помилок», які були спрямовані на емоційно-естетичну перцепцію та усвідомлене здобуття музично-теоретичних знань через актуалізацію фонду художньо-асоціативних уявлень студентів.

У процесі реалізації першого етапу формувального експерименту ми переконалися, що виключно навчальна діяльність із-за регламентованої кількості годин, інформаційної переваженості студентів тощо не може повністю вирішити підняту проблему, тому важливим видом у формуванні музично-теоретичних знань на початковому етапі стала позанавчальна діяльність. Її цінність полягала в тому, що остання, ґрунтуючись на принципі врахування індивідуальних якостей кожного студента, позитивно відобразилася не лише на формуванні музично-теоретичних знань, а й на уміннях та навичках студентів в опрацюванні народнопісенних творів в процесі їх науково-дослідної роботи (фольклорні експедиції), участі в художній самодіяльності, зокрема, у створеному автором народному аматорському ансамблі автентичного співу «Стріла», м. Лебедин тощо.

Другий (*настановчо-поглиблюючий*) етап формувального експерименту, відповідно до авторської методики, було спрямовано на інтеграційне поглиблення та узагальнення набутих музично-теоретичних знань та аналітичних умінь студентів (в процесі вивчення гармонії та сольфеджіо, III-VI семестри) на основі вивчення фонду українського пісенного фольклору. На цьому етапі вирішувалися такі завдання: поглиблення й систематизація етномузичних знань та ерудиції шляхом об'єднання дисциплін музично-теоретичного циклу (сольфеджіо, гармонія) в інтегрований курс, що забезпечив комплексне формування музично-теоретичних знань, аналітичних умінь та виконання народних пісень. Поглиблена інтеграція забезпечила єдність теорії та практики (сольфеджування, гра на музичному інструменті тощо) протягом усієї фахової підготовки майбутніх учителів музики, сприяла значному покращенню сприймання та засвоєння навчального матеріалу, розширенню сфери їх пошукової діяльності, більш глибокому розумінню українського пісенного фольклору. Адже останній надавав широкі можливості щодо інтеграції та міжпредметних зв'язків у зміст різних дисциплін музично-теоретичного циклу завдяки синкретичності його мистецького, виховного, творчого та інших арсеналів. Це також зумовлено і сутністю фольклору, який поєднує музику (пісні, танці, інструментальну народну музику), пластичні рухи (хороводи, пісні-танці, пісні з елементами рухів), художнє оформлення (костюми, декорації), слово (тексти пісень) та драматургію (сюжетні танці, фольклорні вистави). В результаті у студентів формувалися інтегровані музично-теоретичні знання з елементарної теорії музики, сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних форм. Водночас набувалося розуміння ладів української народної музики (амбітус, устій, ладова змінність, транспозиція, ладозвукоряд), поезики (рима, сегменти, паралелізм, епітет, порівняння), форми (сегмент, рядок, строфа, приспівний елемент, повторення, заспів), ритму й метру та їх моделювання, мелодики (ритмомелодика, поспівка, кантилений наспів, типи методичної лінії), руху голосів у багатоголосці (гетерофонія, підголоскова поліфонія, втора) тощо.

На цьому етапі застосовувався широкий спектр спеціально дібраного українського народнопісенного матеріалу, який поступово накопичувався і закріплювався в пам'яті студентів у вигляді певних інтонаційних вправ, ладових стереотипів, гармонічних зворотів, каденційних побудов тощо, що становило основу накопиченого ними музичного досвіду. Провідними педагогічними умовами цього етапу стало створення «ситуацій успіху» в музично-теоретичній підготовці студентів, розвиток самостійності, яка максимально забезпечує самовдосконалення когнітивної діяльності вчителя музики. Реалізація цих завдань передбачала застосування широкого спектру методів: пошукових, евристичних, проблемних, методів активізації когнітивної діяльності, словесно-інформаційних, словесно-наочних, словесно-практичних методів та авторських – «контраст та аналогія», «порівняння», «моделювання», «дерево рішень». Студентам пропонувались такі форми роботи, як самостійна та пошукова робота, індивідуальні заняття, конференції, виконавська практика, лекції-концерти тощо.

Третій (*конструктивно-реалізуючий*) етап формувального експерименту забезпечував функціонування креативно-комунікативного та оцінювально-результативного компонентів. Головними завданнями цього етапу було: надання студентам конструктивних музично-теоретичних знань та продовження поглибленого вивчення аналізу музичних творів, гармонії та сольфеджіо (VII – VIII семестри);

відображення їх творчих можливостей через залучення до скарбниці народнопісних творів; заохочення до розширення власного репертуару для майбутньої педагогічної діяльності; розвиток аналітичних умінь, навичок самоаналізу та самооцінки щодо власних здобутків; набуття досвіду спілкування з аудиторією; концептуалізація ціннісного ставлення студентів до вітчизняного народного мистецтва, зокрема, пісенного фольклору. Застосовувалися інтерактивні, практично-аналітичні методи, методи навчання довільного музичного відтворення, моделювання, демонстрації, імпровізації, ділової гри, стратегії творчого пошуку «Альпініст», «Квадратики», «Унікум» та авторські методи «імітації», «інтерпретації».

Основними формами роботи на цьому етапі були групові, індивідуальні, практичні заняття, лекції, семінари, дискусії, проекти, педагогічна практика, самостійна робота, «кооперативне навчання», організація і прослуховування народнопісенного матеріалу у виконанні кращих фольклорних колективів, перегляд відеозаписів виступів, концертів, створення концертних програм з власними виступами, написання сценаріїв з використанням регіонального пісенного фольклору, місцевих звичаїв та обрядів.

У результаті експерименту відбулася прогресивна динаміка змін у рівнях сформованості музично-теоретичних знань студентів, у збагаченні мистецького тезаурусу, розширенні мотиваційно-вольової та креативно-комунікативної сфер.

Аналіз результатів показав, що, якщо на початку експерименту результати учасників експериментальної та контрольної груп майже не відрізнялися, то наприкінці було виявлено значне зростання показників високого рівня у студентів експериментальної групи – з 11,11% до 30,56%, кількість студентів з середнім рівнем зросла з 36,11% до 55,56%, в той час низький рівень було виявлено у 13,89% студентів експериментальної групи порівняно з 52,78% під час констатувального зрізу. У контрольній групі високий рівень продемонстрували 12,83%, середній – 48,72%, низький – 38,46% (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості музично-теоретичних знань у студентів педагогічних училищ та коледжів експериментальної та контрольної груп (%)

Рівні	До формульованого експерименту				Після формульованого експерименту			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб
Високий	11,11%	4	10,26%	4	30,56%	11	12,83%	5
Середній	36,11%	13	33,33%	13	55,56%	20	48,72%	19
Низький	52,78%	19	56,41%	22	13,89%	5	38,46%	15
Разом	100%	36	100%	39	100%	36	100%	39

Зміни в цифрових показниках за всіма критеріями в експериментальній групі продемонстрували наявність якісних зрушень у формуванні музично-теоретичних знань студентів педагогічних училищ та коледжів, а отже підтвердили результативність і дієвість запропонованої методики формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору та довели ефективність проведеного експерименту.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано нове науково-методичне вирішення проблеми формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, що знайшло відображення у теоретичному обґрунтуванні змісту, структури досліджуваного феномена, визначенні принципів та педагогічних умов, встановленні критеріїв та рівнів діагностування, розробці та експериментальній перевірці методики формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору.

Результати експериментального дослідження та виконання всіх поставлених завдань підтвердили ефективність запропонованої методики і дозволили зробити узагальнюючі висновки:

1. У результаті аналізу сучасного стану проблеми музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики з'ясовано, що попри значну кількість існуючих наукових праць, мало дослідженою залишилась проблема формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (педагогічних училищ та коледжів). Актуальним у цьому контексті є розробка сучасних науково-методичних підходів, створення нових методичних розробок, спрямованих на формування глибоких музично-теоретичних знань студентів майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору.

2. Сутність поняття «музично-теоретичні знання майбутніх учителів музики» визначено з позицій системного, діяльнісного, особистісного, культурологічного, аксіологічного, акмеологічного, етнопедагогічного підходів, що акумулюють володіння необхідними і достатніми знаннями у галузі музичного мистецтва. Музично-теоретичні знання майбутніх учителів музики, студентів педагогічних училищ та коледжів, визначено як сукупність відомостей про основні елементи та деякі виражальні особливості музичного мистецтва, закони звуковисотності, питання загальної структури (побудови) музичного твору, що є основою фахової підготовки майбутнього педагога-музиканта. Структуру музично-теоретичних знань майбутнього педагога-музиканта складає єдність законів пізнання музичного мистецтва з елементарної теорії музики, сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних форм, побудова, створення й виконання яких є передумовою та запорукою фахової музично-теоретичної підготовки.

3. У дисертації досліджено особливості українського пісенного фольклору як чинника формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, студентів педагогічних училищ та коледжів, які полягають у біфункціональності, синкретичності, колективності, усності, варіативності, традиційності, регіональності, доступності. Доведено, що саме вітчизняна народнопісенна творчість сприяє формуванню інтегрованих музично-теоретичних знань з елементарної теорії музики, сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних форм допомагає засвоєнню і розумінню ладів української народної музики (амбітус, устій, ладова змінність, транспозиція, ладозвукоряд), поезики (рима, сегменти, паралелізм, епітет, порівняння), форми (сегмент, рядок, строфа, приспівний елемент, повторення, заспів), ритму й метру та їх моделювання, мелодики

(ритмомелодика, послівка, кантиленний наспів, типи методичної лінії), руху голосів у багатоголосі (гетерофонія, підголоскова поліфонія, втора) тощо.

4. У дослідженні визначено принципи, що забезпечують об'єктивність оцінки рівня сформованості музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, а саме: загальнопедагогічні (принципи науковості, систематичності, доступності) та спеціальні (позитивного емоційно-вольового фону навчання, міцності знань та розвитку пізнавальних сил, врахування індивідуальних якостей кожного студента, інтеграційного зв'язку музичного навчання з національною культурою, регіонально-дослідницький принцип). Дослідження показало, що ефективність процесу зумовлюється педагогічними умовами, а саме: створенням музично-фольклорного середовища та сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях; використанням міжпредметних зв'язків та інтегрованих курсів; виховання у студентів потреби постійного самовдосконалення, активізації мотиваційно-вольових зусиль стосовно використання музично-теоретичних знань у власній практичній діяльності; розроблення і впровадження у навчальну практику програмно-цільової стратегії формування музично-теоретичних знань, заснованої на зазначених вище принципах; забезпечення педагогічної взаємодії на засадах співтворчості (між викладачем та студентами) з урахуванням інтегровано-варіативних форм навчальної діяльності; застосування сукупності навчально-диференційованих завдань на матеріалі українського пісенного фольклору.

5. У дослідженні розроблено критерії сформованості музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, а саме: мотиваційно-вольовий, що свідчить про зацікавленість майбутньою професією, прояв вольових якостей особистості, визначає наявність мотиваційної спрямованості на оволодіння необхідними музично-теоретичними знаннями; інформаційно-когнітивний, який характеризує рівень музично-теоретичної обізнаності студентів; креативно-комунікативний – розкриває ступінь творчої та комунікативної спрямованості в процесі засвоєння музично-теоретичних знань; оцінювально-результативний, що визначає контроль та регулювання процесу навчання, його адекватну оцінку, визначення ефективності (результату), аналіз та побудову подальшої програми навчання з урахуванням отриманих результатів, міру готовності оцінювати наслідки навчально-пізнавальної діяльності. Встановлено три рівні сформованості музично-теоретичних знань: високий, середній, низький.

6. У дисертації розроблено, теоретично обґрунтовано та апробовано методику поетапного формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики, побудовану на матеріалі українського пісенного фольклору. Зміст першого (орієнтаційно-мотиваційного) етапу було підпорядковано проведенню активної роботи щодо виникнення у студентів бажання слухати, потреби сприймати, здобувати, відтворювати музично-теоретичні знання на матеріалі українського пісенного фольклору. Метою другого (настановчо-поглиблюючого) етапу стало поглиблення набутих музично-теоретичних знань та умінь студентів на основі інтеграційного та міжпредметного зв'язку дисциплін, відтворення «ситуацій успіху» у процесі музично-теоретичної підготовки. Третій етап (конструктивно-реалізуючий) було спрямовано на закріплення, застосування, зіставлення та аналіз набутих музично-теоретичних знань у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

7. Аналіз результатів формувального експерименту дав змогу констатувати суттєві позитивні зміни в рівнях сформованості музично-теоретичних знань студентів педагогічних училищ та коледжів, що є прямим доказом ефективності розробленої методики формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Предметом наукового пошуку можуть стати питання щодо подальшого використання вітчизняного музичного фольклору у теорії та практиці мистецької освіти, розробки інноваційних методів фахової музично-теоретичної підготовки студентів вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у провідних фахових виданнях з педагогіки

1. Гура В.В. Виховання майбутніх учителів музики засобами народного фольклору / В.В. Гура // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : Збірник наукових праць. – К. : КНЛУ, 2010. – Вип. 41. – С. 150–154.
2. Гура В.В. Український музичний фольклор у системі предметів музично-теоретичного циклу педагогічних училищ та коледжів / В.В. Гура // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : Науковий журнал. – Суми : Сум ДПУ, 2010. – № 8 (10). – С. 375–382.
3. Гура В.В. Питання фахової підготовки майбутніх учителів музики в умовах сьогодення / В.В. Гура // Вісник ХДАК : [зб. наук. праць]. – Харків, ХДАК, 2011. – Вип. 33. – С. 272–280.
4. Гура В.В. Формування теоретичних знань майбутніх учителів музики: до постановки проблеми / В.В. Гура // Теорія та методика навчання та виховання : Зб. наук. праць / [за ред. член-кор. НАПН України А.В. Троцько]. – Харків, 2011. Вип. 28. – С. 51–60.
5. Гура В.В. Формування теоретичних знань майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки засобами українського фольклору / В.В. Гура // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Науковий журнал. – Суми : Сум ДПУ, 2011. – № 3 (13). – С. 323–332.
6. Гура В.В. Особливості розвитку мотивації у студентів педагогічних училищ та коледжів засобами українського фольклору / В.В. Гура // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : Зб. наукових праць / [ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред.)]. – К. : НПУ, 2012. – Вип. 16 (26). – С. 48–52. – (Спец. вип. : Літературно-мистецька освіта: традиції, новації, перспективи).
7. Гура В.В. Методика формування музично-теоретичних знань у студентів педагогічних училищ та коледжів засобами українського музичного фольклору / В.В. Гура // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя) / [за ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 1. – 234 с. – С. 133–138.
8. Гура В.В. Результати експериментальної методики формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики / В.В. Гура // Науковий часопис

НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : [зб. наук. праць]. – К. : НПУ, 2012. – Вип. 13 (18). – С. 74–80.

Публікації у міжнародних виданнях

9. Гура В.В. Анализ экспериментальной методики формирования музыкально-теоретических знаний будущих учителей музыки (на материале украинского песенного фольклора) / В.В. Гура // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов, декабрь (78). – Курск, 2012. – № 12. – С. 75–79.

Матеріали науково-практичних конференцій

10. Гура В.В. Педагогічні принципи формування фахової підготовки майбутніх учителів музики на матеріалі українського народного фольклору / В.В. Гура // Сучасні проблеми мистецтвознавчої експертної оцінки культурних цінностей та предметів колекціонування : Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 26–27 листопада 2009 р. – К. : ДАКККіМ, 2009. – С. 139–141.
11. Гура В.В. Традиційна українська народна пісня – потенційна скарбниця духовного відродження суспільства / В.В. Гура // Народознавчі студії пам'яті В. Скуратівського «Традиційна культура українського народу в ХХІ столітті: стан та перспективи розвитку» : Зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 29 жовтня 2009 р. – К. : ДАКККіМ, 2009. – С. 60–62.
12. Гура В.В. Український музичний фольклор в системі предметів музично-теоретичного циклу педагогічних училищ та коледжів / В.В. Гура // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку : Зб. матеріалів II Міжнародної наук. конф., Суми, 28–30 вересня 2010 р. – Суми : Сум ДПУ, 2010. – С. 64–65.
13. Гура В.В. Формування музичної культури студента засобами українського фольклору / В.В. Гура // Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології : Зб. матеріалів IV Міжнародної наук.-творчої конф., Київ, 11–12 листопада 2010 р. – К. : НАКККіМ, 2010. – С. 145–146.
14. Гура В.В. Ладове виховання студентів педагогічних вузів на матеріалі народної пісні / В.В. Гура // Інноваційні освітньо-виховні стратегії в сучасному світі: змістовний та технологічний аспект: Зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, Суми, 17–18 листопада 2010 р. – Суми : РВВ СОІППО, 2010. – С. 24–25.
15. Гура В.В. Виховання духовної культури молоді засобами українського музичного фольклору / В.В. Гура // VIII Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаса «Національно-культурний простір України ХХІ ст.: стан і перспективи» : Зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф., Київ, 2–3 червня 2010 р. – К. : НАКККіМ, 2010. – С. 360–363.
16. Гура В.В. Народнопісенна спадщина південно-східного регіону Слобожанщини (Великописарівський район Сумської області) / В.В. Гура // Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасні соціокультурні практики : Зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф., Харків, 29–30 жовтня 2010 р. – Харків : Вид-ць Савчук О. О., 2010. – С. 65–67.
17. Гура В.В. Український фольклор як засіб формування музично-теоретичних знань / В.В. Гура // Народознавчі студії пам'яті В. Скуратівського «Традиційна

- культура українського народу в ХХІ столітті: стан та перспективи розвитку, проблеми державної підтримки» : Зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. та методичні рекомендації, Київ, 21–22 жовтня 2010 р. – К. : ТОВ Видавництво «Сталь», 2010. – С. 59–63.
18. Гура В.В. Музично-теоретична підготовка майбутнього вчителя музики засобами українського фольклору / В.В. Гура // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття: Матеріали Всеукраїнської наук.-теорет. конф. молодих учених, 21–22 квітня 2011 р. / [під ред. проф. В. М. Шейка та ін.]. – Х. : ХДАК, 2011. – С. 136.
 19. Гура В.В. Психолого-педагогічні аспекти формування теоретичних знань майбутніх учителів музики засобами українського фольклору / В.В. Гура // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін: Зб. матеріалів Всеукраїнської відкритої наук.-практ. конф. пам'яті А.Ф. Кречківського – Суми : Вінніченко М. Д., 2011. – С. 52–53.
 20. Гура В.В. Музична регіоналістика у системі освіти / В.В. Гура // ІХ Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Концептуальні проблеми розвитку української культури у світлі підготовки і проведення 2012 року як року культури та відродження музеїв в Україні» : Зб. матеріалів Міжнародної наук. – практ. конф., Київ, 2–3 червня 2011 р. – К. : НАКККіМ, 2011. – Том І. – С. 29–31.
 21. Гура В.В. Традиційний український фольклор як чинник національного музичного виховання (на основі музично-красознавчого матеріалу) / В.В. Гура // Культурна політика у контексті етнокультурного різноманіття України : Зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 29–30 вересня 2010 р. – К. : НАКККіМ, 2011. – С. 228–229.
 22. Гура В.В. Методичні засади формування музично-теоретичних знань у студентів середньої ланки педагогічної освіти засобами українського фольклору / В.В. Гура // Педагогіка та психологія: традиції та інновації : Матеріали наук.-практ. конф., Харків, Україна, 2012. – Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень». – 92 с. – С. 10–11.
 23. Гура В.В. Формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики засобами українського фольклору : [метод. рекоменд.] / [уклад. В.В. Гура]. – Суми : Вид-во Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2011. – 34 с.
 24. Гура В.В. Формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики засобами українського фольклору : [метод. рекоменд. : доповнені] [уклад. В.В. Гура]. – Суми : Вид-во Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2012. – 61 с.

АНОТАЦІЇ

Гура В.В. Методика формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики (на матеріалі українського пісенного фольклору). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2013.

Дисертація присвячена теоретико-експериментальному дослідженню проблеми формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на

матеріалі українського пісенного фольклору. У дослідженні визначено сутність поняття «музично-теоретичні знання майбутніх учителів музики», розкрито його зміст та структуру; науково обґрунтовано і перевірено на практиці експериментальну методіку формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору.

Музично-теоретичні знання майбутніх учителів музики, студентів педагогічних училищ та коледжів були визначено як сукупність відомостей про основні елементи та деякі виражальні особливості музичного мистецтва, закони звуковисотності, питання загальної структури (побудови) музичного твору, що є основою фахової підготовки майбутнього педагога-музиканта.

Досліджено особливості українського пісенного фольклору як чинника формування музично-теоретичних знань.

У дослідженні визначено принципи та педагогічні умови ефективного формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору. Розроблено критерії та визначено рівневі характеристики сформованості означеного феномену.

Запропоновано методіку поетапного формування музично-теоретичних знань майбутніх учителів музики на матеріалі українського пісенного фольклору. Результативність застосованої методіки виявилась у позитивній динаміці рівнів сформованості музично-теоретичних знань студентів педагогічних училищ та коледжів і засвідчила її ефективність.

Ключові слова: музично-теоретичні знання, майбутні вчителі музики, студенти педагогічних училищ та коледжів, методіка формування музично-теоретичних знань, фахова музично-теоретична підготовка, український пісенний фольклор.

Гура В.В. Методика формирования музыкально-теоретических знаний будущих учителей музыки (на материале украинского песенного фольклора). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2013.

Диссертация посвящена теоретико-экспериментальному исследованию проблемы формирования музыкально-теоретических знаний будущих учителей музыки на материале украинского песенного фольклора. В исследовании определено сущность понятия «музыкально-теоретические знания будущих учителей музыки», раскрыто содержание и структуру; научно обоснована и проверена на практике экспериментальная методика формирования музыкально-теоретических знаний будущих учителей музыки на материале украинского песенного фольклора.

Музыкально-теоретические знания будущих учителей музыки, студентов педагогических училищ и колледжей, были определены как совокупность сведений об основных элементах и некоторых выразительных особенностях музыкального искусства, законах звуковисотности, вопросы общей структуры (построения) музыкального произведения, которое является основой профессиональной подготовки будущего педагога-музиканта.

Исследованы особенности украинского песенного фольклора как естественного фактора формирования музыкально-теоретических знаний

будущих учителей музыки, студентов педагогических училищ и колледжей, которые заключаются в бифункциональности, синкретичности, коллективности, устности, вариативности, традиционности, региональности, доступности.

Доказано, что именно отечественное народнопесенное творчество способствует формированию интегрированных музыкально-теоретических знаний по элементарной теории музыки, сольфеджио, гармонии, анализу музыкальных форм, помогает усвоению и пониманию строев украинской народной музыки (амбитус, устой, ладовая переменность, транспозиция, ладозвукоряд), поэтики (рифма, сегменты, параллелизм, эпитет, сравнение), формы (сегмент, строка, строфа, припевный элемент, повторение, запев), ритма и метра, их моделирования, мелодика (ритмомелодика, попевка, кантиленный напев, типы методической линии), движения голосов в многоголосии (гетерофония, подголосочная полифония, втора) и т. д.

В исследовании определены принципы, которые обеспечивают объективность оценки уровня сформированности музыкально-теоретических знаний будущих учителей музыки, а именно: общепедагогические (принципы научности, систематичности, доступности) и специальные (позитивного эмоционально-волевого фона образования, крепости знаний и развития познавательных сил, учета индивидуальных качеств каждого студента, интеграционной связи музыкального образования с национальной культурой, регионально-исследовательский принцип). Эффективность процесса предопределяется педагогическими условиями, а именно: созданием музыкально-фольклорной среды и благоприятного эмоционально-психологического микроклимата на занятиях; использованием межпредметных связей; воспитанием у студентов потребности постоянного самоусовершенствования, активизации мотивационно-волевых усилий относительно использования музыкально-теоретических знаний в собственной практической деятельности; разработка и внедрение в учебную практику программно-целевой стратегии формирования музыкально-теоретических знаний.

Анализ состояния музыкально-педагогического образования показал, что проблемы музыкально-теоретической подготовки будущих учителей музыки связаны с недостаточным формированием музыкально-теоретических знаний студентов педагогических училищ и колледжей; низким уровнем формирования познавательной сферы обучения студентов; нерациональной системой использования межпредметных связей и т.д.

На основе структурного анализа формирования музыкально-теоретических знаний будущих учителей музыки определены критерии сформированности музыкально-теоретических знаний, а именно: мотивационно-волевой, информационно-когнитивный, креативно-коммуникативный, оценочно-результативный.

В результате проведения констатирующего эксперимента, согласно разработанным критериям и показателям, определены уровни сформированности музыкально-теоретических знаний у студентов педагогических училищ и колледжей: высокий, средний, низкий. Установлено, что среди студентов преобладает низкий уровень музыкально-теоретических знаний. Анализ состояния профессионального образования показывает необходимость его кардинального улучшения, пересмотра содержания музыкально-теоретической подготовки, методики, использования инновационных подходов к решению данной проблемы.

Формирование музыкально-теоретических знаний будущих учителей музыки осуществлялось в три этапа (ориентационно-мотивационный, установочно-углубляющий, конструктивно-реализующий).

В диссертации приведены результаты диагностирующего и формирующего этапов эксперимента. Установлено, что эффективность формирования музыкально-теоретических знаний будущих учителей музыки в процессе учебно-воспитательной деятельности значительно повышается благодаря применению интегративных и инновационных методов на материале украинского песенного фольклора. Результативность предложенной методики выявилась в позитивной динамике формирования музыкально-теоретических знаний в учебно-практической деятельности студентов педагогических училищ и колледжей.

Ключевые слова: музыкально-теоретические знания, будущие учителя музыки, студенты педагогических училищ и колледжей, методика формирования музыкально-теоретических знаний, профессиональная музыкально-теоретическая подготовка, украинский песенный фольклор.

Gura V.V. Methodology of performing musical-and-theoretical knowledge of the future teachers of music (based on Ukrainian song folklore materials). – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.02 – theory and methods of musical studies. – The National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. – Kyiv, 2013.

The dissertation covers the theoretical and experimental study of problem of future music teachers' musical-and-theoretical knowledge forming based on Ukrainian song folklore materials. A conception essence of "musical-and-theoretical knowledge of future music teachers" is specified, the content and structure thereof are exposed; the experimental methodology of future music teachers' musical-and-theoretical knowledge forming based on Ukrainian song folklore materials is substantiated scientifically and examined in practice.

Musical-and-theoretical knowledge of future music teachers, students of pedagogical schools and colleges is defined as a complex of statements about main elements and some expressive features of music art, laws of sound pitch, questions of general structure (construction) of music work, which are the basis of professional training of future music teacher.

Special features of Ukrainian song folklore as natural factor of musical-and-theoretical knowledge forming are investigated.

Principles and pedagogical conditions of the effective forming of musical-and-theoretical knowledge of future music teachers based on Ukrainian song folklore materials are defined in the investigation. Criteria are elaborated and level characteristics are defined according to said phenomenon formation.

The stage-by-stage methodology of future music teachers' musical-and-theoretical knowledge forming based on Ukrainian song folklore materials is proposed. Effectiveness of applied methodology is revealed in positive dynamics of levels of forming of musical-and-theoretical knowledge of future music teachers of pedagogical schools and colleges.

Keywords: musical-and-theoretical knowledge, future music teachers, students of pedagogical schools and colleges, methodology of musical-and-theoretical knowledge forming, professional musical-and-theoretical training, Ukrainian song folklore.

НБ НПУ

100121813

Підписано до друку 01.03.2013. Формат 60x90/16. Гарн. Times New Roman.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано у редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А.С.Макаренка з оригіналів автора

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87
e-mail: rector@sspu.sumy.ua
тел.: (0542) 22-14-95

